

2015

EVALUAČNÍ ZPRÁVA

ZE ŠKOLKY DO PŘÍRODY
CZ.1.07/1.3.00/48.0103

Ze školky do přírody – Zvyšování kompetencí pedagogů
MŠ v oblasti EVVO a udržitelného rozvoje v Ústeckém
kraji, reg. č. CZ.1.07/1.3.00/48.0103

Evaluační zpráva

JURTA, o.p.s.

Obsah

Úvodem	4
Stručná fakta o projektu	5
1 Popis projektu, cíle	6
2 Metody hodnocení.	8
Interní evaluace	
Hodnocení efektu pro účastníky	
3 Klíčové aktivity	11
Cílová skupina a její oslovení	
Stáže v zahraničních lesních mateřských školách (KA1)	
Stáže v tuzemské lesní mateřské škole (KA2)	
Rozvojový program Nebetus 2014/2015 (KA3)	
Evaluace, mezinárodní konference a publicita (KA4)	
4 Hodnocení plnění cílů	27
5 Závěrečné shrnutí.	29
Práce s riziky	
Dopady projektu	

Úvodem

Vážení kolegové,

dostává se Vám do rukou Evaluační zpráva projektu Ze školky do přírody – Zvyšování kompetencí pedagogů MŠ v oblasti EVVO a udržitelného rozvoje v Ústeckém kraji, který realizovala obecně prospěšná společnost JURTA, o.p.s. v rámci výzvy č. 48 OP VK s registračním číslem CZ.1.07/1.3.00/48.0103. Realizace probíhala 15 měsíců v letech 2014-2015.

Evaluační zpráva v první a ve druhé kapitole stručně shrnuje cíle a záměry projektu, formy a metody prováděného hodnocení realizace a dopadu projektu. Třetí kapitola je věnována popisu realizace klíčových aktivit. Podrobné vyhodnocení naplnění cílů a dosažených výstupů projektu uvádíme ve čtvrté kapitole. Náplní páté kapitoly je závěreční shrnutí a zamyšlení nad dalšími aktivitami, které na projekt navazují anebo v budoucnu naváží.

Realizace projektu probíhala v době, kdy zákonodárci projednávali a schvalovali zákon č. 247/2014 Sb. o dětské skupině. Existovalo riziko, že zákon v podobě, ve které byl v původní podobě předložen Parlamentu ČR, zlikviduje tisíce fungujících míst pro předškolní děti zejména v lesních mateřských školách (ale nejen v nich). Vedle toho zákon zavádět povinnou registraci všech organizací, které se pravidelně věnují předškolním dětem jako dětská skupina. Lesní mateřské školy z principu nedisponují zázemím v „kamenném“ objektu, ale pouze příležitostným přístřeším a tudíž nemohou např. prokázat splnění náročných norem přesně podle dikce zákona. Lesní MŠ proto trvaly na dobrovolné registraci, což se o více než rok později podařilo novelou zákona o dětské skupině. Dění kolem schvalování zákona rozvířilo emoce a podnítilo odbornou debatu týkající se práva dětí na přírodu a vzdělávání v kontaktu s ní. Projekt tak získal neplánované PR – jeho hlavní náplní byly totiž stáže v lesních mateřských školách v tuzemsku a v zahraničí.

Rád bych poděkoval kolegyním a kolegům z realizačního týmu projektu za často osobní nasazení, které významně přispělo k dosažení cílů projektu, především manažerkám Mgr. Petře Vaňkové a Mgr. Petře Tanglové a dále lektorkám a lektorům – Mgr. Zuzaně Sýkorové a Danovi Dražanskému. Velký dík patří také kolegyním z Asociace lesních mateřských škol za jejich odbornou podporu.

Ing. David Landsperský, Ph.D.

projektový manažer a ředitel JURTA, o.p.s.

Stručná fakta o projektu

Název

Ze školky do přírody - Zvyšování kompetencí pedagogů MŠ v oblasti EVVO a udržitelného rozvoje v Ústeckém kraji

Program a oblast podpory

OP Vzdělávání pro konkurenceschopnost, 7.1 Počáteční vzdělávání, 7.1.3 Další vzdělávání pracovníků škol a školských zařízení, registrační číslo CZ.1.07/1.3.00/48.0103

Období realizace

1.7.2014 - 30.9.2015

Cílová skupina

Vedoucí pracovníci a učitelé/ky mateřských škol v ČR, kteří měli zájem získat nové podněty a vytvořit si praktické postupy okamžitě využitelné v praxi při denní práci s dětmi - v učebně a zejména venku. Šlo o motivované a tvůrčí pracovníky usilující o aplikaci environmentálního vzdělávání a principů trvale udržitelného rozvoje ve svém zařízení, kteří se chtěli inspirovat lesní mateřskou školou, u níž je základem školního vzdělávacího programu právě EVVO probíhající v terénu a v reálných situacích.

Místo realizace

původně Ústecký kraj, po změně (Dodatek č. 1) celá ČR

Klíčové aktivity

Stáže v lesních MŠ v tuzemsku a v zahraničí (KA1 a KA2); Rozvojový program pro pedagogy (KA3); Evaluace (KA4)

Cíle a výsledky v návaznosti na monitorovací indikátory (MI)

Počet podpořených vedoucích pracovníků a učitelů/ek (MI 07.41.10): plán 145, plnění 158

Počet úspěšných absolventů klíčových aktivit (MI 07.46.00): plán 116, plnění 156

Počet výstupů (MI 06.43.10): plán 2, plnění 2

Počet podpořených poskytovatelů služeb –lektori (MI 07.41.20): plán 2, plnění 3

Výstupy Rozvojový program pro vedoucí pracovníky a pedagogy MŠ Nebetus: akreditace MSMT č.j. MSMT- 955/2015-1-83 ze dne 24.2.2015; Evaluační zpráva (tato)

1 Popis projektu, cíle

Záměrem projektu bylo posílení profesních kompetencí a osobnostních vlastností vedoucích pracovníků a pedagogů v mateřských školách. Účastníkům jsme nabídli možnost získat nové podněty a vytvořit si praktické postupy, které mohli okamžitě využívat v praxi při své denní práci s dětmi – v učebně a zejména venku.

Společně se zahraničními experty z lesních mateřských škol z ČR, Německa, Velké Británie, Norska a Španělska jsme připravili blok zahraničních stáží pro CS (KA1) a do zahraničních zařízení vyslali vybrané účastníky. Průběžně probíhaly stáže v zařízení v ČR (KA2), kterým byla první lesní mateřská školka v Ústeckém kraji (a dosud jediná s celodenním a celotýdenním programem). V první polovině realizace projektu proběhl také rozvojový program pro pedagogy (KA3), který sestával z pěti bloků a koučinku. V závěru proběhla mezinárodní konference, která shrnula výsledky a výstupy z jednotlivých KA. Toto shrnutí je popsáno v Evaluační zprávě, kterou sestavil tým projektu v rámci vyhodnocení (KA4).

Výsledky projektu představují 158 podpořených osob – vedoucích pracovníků a pedagogů mateřských škol, kteří absolvovali stáže v zahraničních lesních MŠ (KA1 – 67 osob), v tuzemsku (KA2 – 36 osob) a dále účastníky rozvojového programu pro vedoucí pracovníky a pedagogy MŠ Nebetus (KA3 – 56 osob). Za úspěšné účastníky (celkem 156 osob) jsme považovali ty, kteří absolvovali minimálně 80 % aktivit KA1 a KA2 a minimálně 75 % aktivity KA3, a současně zpracovali a odevzdali zprávu ze stáže resp. vzdělávacího programu. Úspěšní absolventi KA3 obdrželi certifikát.

Výstupem projektu je vyškolená skupina osob z CS z běžných MŠ, která získala přímou zkušenost s prací s dětmi v lesních mateřských školách. Nyní jsou účastníci schopni začleňovat do své výuky prvky

EVVO, používat přírodu jako součást vzdělávacího kurikula a prohlubovat v dětech povědomí a příklon k trvale udržitelnému rozvoji.

Cíle projektu, kterými bylo posílení profesních kompetencí a osobnostních vlastností vedoucích pracovníků a pedagogů v mateřských školách, získání nových podnětů a vytvoření praktických postupů okamžitě využitelných v praxi při své denní práci s dětmi - v učebně a zejména venku a dále vytvoření neformální struktury, která i po skončení projektu poskytne účastníkům příležitost nabyté zkušenosti sdílet, rozvíjet a upevňovat, byly beze zbytku naplněné.

V rámci KA1 účastníci absolvovali stáže ve více než 20 zahraničních zařízeních – lesních a přírodních mateřských školách. O tuto aktivitu byl největší zájem, účastnilo se jí nejvíce osob. KA2 - stáží v tuzemské lesní MŠ se účastnilo méně osob, stáže však trvaly delší dobu a byly intenzivnější. Účastníkům tak zprostředkovaly hlubší zkušenosti podpořené diskusí konkrétních témat a řešení konkrétních problémů s pedagogy z lesních MŠ. KA1 absolvovalo 67 osob (původně plánováno 35), KA2 absolvovalo 36 osob (původně plánováno 60). KA3 absolvovalo 56 osob (původně plánováno 50). Všechny KA absolvovalo 158 osob (původně plánováno 145), z toho 156 úspěšně (původně plánováno 116).

Díky KA3 – rozvojový program pro vedoucí pracovníky a pedagogy MŠ došlo k vytvoření „meziinstitučního“ týmu, který dosud vzájemně komunikuje, sdílí a dále neformálně rozvíjí své zkušenosti a je schopen je předávat dále. Dosáhli jsme toho tak, že se zpočátku jednak podařilo stmelit účastníky jednotlivých běhů a dále jsme běhy zorganizovali tak, že se částečně časově překrývaly a účastníci tak měli možnost poznat a diskutovat s kolegy ze svého běhu a nejméně jednoho dalšího. Tato skutečnost je zásadním přínosem pro dlouhodobou udržitelnost a šíření výstupů projektu.

2 Metody hodnocení

Interní evaluace

Podkladem pro evaluaci bylo množství dokumentů, které vznikaly v průběhu projektu. Z pohledu interního hodnocení řízení projektu šlo o pravidelné měsíční porady týmu, kde hodnocení dosahování cílů a výsledků na základě reportování jednotlivých projektových manažerů odpovědných za příslušné klíčové aktivity bylo jedním z klíčových témat. Z porad byly pořizované zápisy, které byly v rámci intranetu k dispozici všem členům týmu. Členové týmu dále zpracovávali podklady pro interní databázi, která poskytla „tvrda“ data pro evaluaci účasti v dílčích KA. Hlavní projektový manažer také využil možnosti koučinku týmu, individuálních konzultací a porad a zejména pravidelných hospitací v průběhu realizace jednotlivých KA přímo v terénu na základě kterých poskytoval zpětnou vazbu a hodnocení jednotlivým pracovníkům realizačního týmu.

Hodnocení efektu pro účastníky

Hodnocení efektu a dopadu projektu pro účastníky projektu jsme zjišťovali jednak na základě formulářů, které účastníci vyplňovali v průběhu a po skončení aktivit a dále subjektivním hodnocením na základě diskusí s účastníky v průběhu jednotlivých klíčových aktivit. V prvním případě šlo o hodnotící formuláře z KA, závěrečné zprávy z KA, cestovní zprávy ze zahraničních stáží a fotodokumentace, kterou účastníci poskytli.

Z každé klíčové aktivity zpracoval každý účastník Závěrečnou zprávu. V případě KA1 Stáže v zahraničí byla tato Závěrečná zpráva ze stáže součástí Cestovní zprávy jako její hodnotící příloha. U KA2 Stáže v tuzemsku byla Závěrečná zpráva ze stáže samostatným dokumentem. V obou případech bylo odevzdání Závěrečné zprávy podmínkou úspěšného absolvování stáže. Doporučený obsah Závěrečné zprávy byl následující:

- A) Informace o účastníkovi: stručná informace o jeho pracovním zázemí (v jakém zařízení působí, kde se zařízení nachází, jaké používá didaktické přístupy, ŠVP,...) anebo o zkušenostech a motivaci účastnit se aktivity projektu. Účastníci také mohli zmínit svá očekávání před aktivitou anebo popsat v čem byla jejich situace před aktivitou odlišná, pokud se již účastnili jiných aktivit projektu.
- B) Dojmy a postřehy z aktivity, aha-zážitky: ptali jsme se na první dojmy, co účastníky na aktivitě nejvíce oslovilo, co na ně zapůsobilo a co si odnášeli, jaké nápady, impulsy nebo inovace získali při komunikaci a spolupráci s ostatními účastníky, lektory nebo experty.
- C) Akční plán –chuť něco ve své práci změnit: zjišťovali jsme očekávání účastníků, zda ně, které prvky/zkušenosti/dovednosti z aktivit ihned využijí ve své práci a žádali jsme je, aby popsali které a jakým způsobem – tedy např. co je nejvíce pálí a co mohou začít měnit na základě zkušeností z aktivity, co budou dělat jinak a jak budou postupovat. Změna se mohla týkat prostředí v zařízení, kde působili nebo jejich profesního života. Motivovali

jsme je, aby se pokusili např. odpovědět na tyto otázky: Jaké změny chcete dosáhnout a co ji vyvolává? Víte, proč do toho chcete jít? Je vůbec reálné změny dosáhnout? Koho se bude změna týkat? Koho a jakým způsobem oslovíte se svým novým plánem, nápadem, myšlenkou, koho a jak zapojíte, na koho byste neměl/a zapomenout? Jaké konkrétní kroky podniknete a v jakém pořadí? Čím začnete? S kým budete v kontaktu? Jaké informace a zdroje nesmíte opomenout? Jak na Vaše kroky budou ostatní asi reagovat? Podle čeho poznáte, že se Vám změny podařilo dosáhnout? Lze to nějak změřit? Kvantifikovat? Co na to asi budou říkat ostatní a jak zareagují? Kdy s tím začnete? Kdy uděláte první krok? Odhadněte, jak dlouho Vám to celé bude trvat.

- D) Zpětná vazba pro realizační tým: v závěru jsme požádali účastníky o poskytnutí zpětné vazby k obsahu, tématům, prostředí, metodám příslušné KA tak, aby si např. představili jejich pracovní tým a kolegy na pracovišti a zda by jim doporučili účast na konkrétní aktivitě, z jakého důvodu anebo zda je něco, co by jejich pracovní tým potřeboval změnit nebo posílit, zda existují témata, na která se v průběhu aktivity nedostalo nebo by je rádi prohloubili při dalších příležitostech, případně co jiného byste ještě potřebovali a využili v jejich práci.

Účastníci mohli také přiložit fotografie z aktivity nebo jinou dokumentaci, pokud je měli k dispozici.

KA3 Rozvojový program byl zakončen také odevzdáním Závěrečné zprávy v podobném formátu. Rozvojový program sestával ze tří třídních pracovních setkání, a proto jsme zjišťovali spokojenost a přínos pro účastníky průběžně, tedy po ukončení každého pracovního setkání Hodnotícím dotazníkem s následujícím obsahem:

- Porovnání očekávání účastníků před tréninkem s tím, co si skutečně odnášejí.
- Očekávání, které prvky/zkušenosti/dovednosti využijí ve své práci a jak.
- Představa, jaké pracovní dovednosti by potřeboval posílit tým kolegů na pracovišti účastníka
- Oznámkování a okomentování výkonu a odbornost lektorů ve vztahu k tématům, práci se skupinou, hodnocení zvoleného stylu práce a metod a jejich efektivitu ve vztahu k probíraným tématům.
- Výběr prostředí, kde se trénink konal a dále oznámkování a okomentování struktury programu s ohledem na čas na přípravu, rozvrh práce, přestávky a prostor na odpočinek, dále kvalitu ubytování, stravování, zázemí a vhodnost podmínek pro trénink (místo, okolí, načasování)
- Návrh témat, která by případně měla zaznít na dalších pracovních setkáních, co jiného by ještě účastníci potřebovali a využili ve své práci a případně další sdělení pro organizátory.

S odstupem od uskutečnění aktivity jsme účastníky požádali o vyplnění Evaluačního dotazníku, kterým jsme se snažili zmapovat případný dopad jednotlivých aktivit na profesní život účastníků. Evaluační dotazník jsme distribuovali ideálně s odstupem několika měsíců (3-6). V případě aktivit, které se konaly v závěru realizace projektu, jsme dotazník distribuovali účastníkům bezprostředně po ukončení aktivity. Účastníkům jsme prostřednictvím Evaluačního dotazníku položili těchto devět otázek:

1. Mohli byste uvést 3 aktuální otázky/problémy/výzvy, které Vy nebo Vaše školka nyní řeší?
2. Čím se podle Vás Vaše školka odlišuje od ostatních školek ve Vašem okolí?

3. Spolupracujete s jinou školkou v tuzemsku nebo v zahraničí? Pokud ano, s kolika?
4. Uvažujete o zřízení (anebo již zřizujete) lesní třídu nebo jiný podobný program blízky přírodě nebo programu lesních mateřských škol?
5. Měli byste zájem účastnit se intenzivního vzdělávacího programu zaměřeného na přírodní pedagogiku a celodenní pobyt dětí venku podobně, jako to je v lesních MŠ?
6. Jaké okruhy nebo dovednosti by Vás v této souvislosti nejvíce zajímaly?
7. Máte ve svém okolí nějakou lesní mateřskou školu? Chtěli byste s nějakou takovou spolupracovat?
8. Je něco, co byste nám rádi sdělili – k proběhlým aktivitám, do budoucna...?

Součástí Evaluačního dotazníku bylo také potvrzení o termínu a způsobu prezentace dovedností a zkušeností získaných účastí na aktivitách projektu Ze školky do přírody.

Kromě všech výše uvedených hodnotících zpráv, dotazníků a formulářů jsme při tvorbě této evaluační zprávy zohlednili také subjektivní hodnocení a zkušenosti realizačního týmu projektu tak, jak je jednotliví členové získávali při realizaci aktivit projektu a při koučinku účastníků po absolvování projektové aktivity. Z pohledu realizačního týmu šlo jak o jednotlivé projektové manažery odpovědné za tu kterou KA, tak o lektory KA3 a také hlavního projektového manažera. Každého pracovního setkání a stáží se vždy účastnili nejméně dva zástupci realizačního týmu. Jak účastníci, tak RT využívali vedle koučovacích lekcí i neformálních příležitosti pro setkání a diskusi otázek se členy RT. Tuto zpětnou vazbu tým pak vyhodnocoval při pravidelných poradách.

3 Klíčové aktivity

Cílová skupina a její oslovení

Z dotazníkového šetření vzorku 15 MŠ v Ústeckém kraji, které proběhlo před podáním žádosti, vyplynul značný zájem o absolvování klíčových aktivit projektu, a proto jsme se v prvním kole zaměřili na tuto část CS. Oslovili jsme tedy zařízení, která se nacházela v dojezdové vzdálenosti (Děčín, Ústí nad Labem) a zařízení, která již s námi v minulosti spolupracovala. Vznikla tak první skupina účastnic rozvojového programu pro pedagogy Nebetus. Dále jsme pokračovali v nabídce účasti na klíčových aktivitách dalším MŠ v dalších okresech Ústeckého kraje. V průběhu se nám ozývali zájemci z dalších míst v ČR, kteří se o realizaci projektu dozvěděli a projevíli zájem o účast na vzdělávacím programu i stážích. Požádali jsme proto o podstatnou změnu projektu a to o rozšíření regionu, odkud může CS pocházet. V žádosti jsme plánovali pouze Ústecký kraj, nyní jsme požádali o celou ČR. Žádosti bylo vyhověno v létě 2014.

Ve všech případech se jednalo o mateřské školy a jejich pracovníky a pracovnice, kteří měli zájem své znalosti a vědomosti stále rozšiřovat a kteří se specificky zajímali o aplikaci environmentálního vzdělávání a osvěty (EVVO) ve svém zařízení anebo již měli školní vzdělávací program svého zařízení zaměřený na EVVO či se k tomu chystali. Organizace jsme oslovili nejprve písemně, elektronickou poštou a dále pak telefonicky. Projekt a možnost zapojení do něj jsme propagovali na speciálně k tomu zřízených webových stránkách (www.jurta.cz/o-nas/projekty a www.jurta.cz/vzdelavani/), rozesilkou graficky atraktivně zpracovaných materiálů (emailová kampaň i tištěná varianta) a inzercí v odborných časopisech (např. Poradce ředitelky MŠ, Informatorium pro ředitele MŠ) a zejména na školských portálech jednotlivých krajů. Významný efekt přineslo ústní doporučení, neboť do dalších seminářů se hlásily kolegyně na základě konzultací s úspěšnými absolventy kurzů, byť v řadě případů šlo často o absolvování prvního pracovního setkání.

Stáže v zahraničních lesních MŠ [KA1]

Smyslem stáží v zahraničních lesních mateřských školách bylo nabídnout účastníkům rozšíření obzoru v oblasti předškolního vzdělávání se zaměřením na EVVO v různých státech Evropské unie.

Pro řadu účastníků nebyla pracovní stáž v zahraničním zařízení snadná. Téměř ve všech případech šlo o vůbec první odborný pobyt v zahraničním zařízení, které má podobnou náplň, jako zaměstnavatel účastníka. Účastníci museli opustit svoji zaběhlou rutinu, pohybovat se v odlišné kultuře a prostředí a komunikovat jiným jazykem, než mateřštinou. Zájemce o stáže v zahraničí jsme vybírali velmi pečlivě, požadovali jsme předchozí účast na dalších projektových aktivitách v tuzemsku. Z provozně-organizačního hlediska jsme u účastníků identifikovali tyto přínosy:

- seznámení s odlišným přístupem k předškolním dětem, k výchově a ke vzdělávání vůbec
- každá MŠ má jiné podmínky provozu a jinak zajištěné finanční krytí provozních nákladů
- navázání kontaktů a následné spolupráce – inspirace od zahraničních kolegů, uvědo-

mění si, jak jsou pohledy v kontextu jednotlivých zemí Evropy rozmanité

- získání odstupu od rutiny ve své mateřské organizaci – možnost podívat se na svůj denní rytmus s nadhledem

Jazyková bariéra

Jazyková bariéra byla jednoznačně kritickým momentem. Jednak se stáže konaly v zemích, kde mateřštinou není mainstreamová angličtina (např. Norsko či Španělsko) anebo v dané zemi není znalost angličtiny jako cizího jazyka u střední generace příliš oblíbená nebo rozšířená (např. Německo nebo Španělsko). Odstranění jazykové bariéry jsme považovali za klíčový faktor úspěchu pro to, aby si účastníci díky komunikaci se zaměstnanci partnerských organizací i s dětmi ze zahraničních lesních mateřských škol odnesly co nejvíce poznatků a zkušeností.

Jazykovou bariéru při kontaktu účastníků se zaměstnanci poskytovatelů stáží jsme úspěšně překonávali především s pomocí tlumočnicků z řad externistů a projektového týmu. Ve většině partnerských zařízení se často s dětmi muzicíruje a zpívá. Jako ice-breaker jsme proto používali pentatonickou flétnu vyrobenou z přírodního materiálu (tzv. koncovku), která představuje jak jednoduchý hudební nástroj, tak současně podporuje zdravé dýchání a vývoj dětí. Koncovky se v lesních mateřských školách v ČR používají ke svolávání dětského kolektivu, což v zahraničí zpravidla řeší jinými nepříliš nápaditými a příjemnými zvuky – pískáním, zpěvem, zvýšeným hlasem. Na koncovku se naučí hrát ihned každý a tak tato jednoduchá píšťala zafungovala jako sblížovací prvek i mezi dospělými.

Jiná situace nastala v případě kontaktu účastníků s dětmi v zahraničních mateřských školách. Vyšli jsme ze zkušenosti z tuzemské lesní mateřské školy, jejíž skupina dětí se vyznačuje sounáležitostí, děti samotné jsou zvědavé, bezprostřední a rády navazují kontakt s příchozími. Po konzultaci se zahraničními partnery jsme u několika z nich zvolili formu přímého zapojení dětí i stážistů do společné práce, kterou do prostředí zahraničního zařízení vnesli právě stážisté. Šlo o experiment, který jsme podnikli u třech partnerů ve Velké Británii a v Norsku při opakovaných návštěvách. Partnery jsme požádali, aby podle našeho zadání připravili konstrukční dřevěný a přírodní materiál a různé ruční nářadí, které jsou děti zvyklé používat. Stážisté pak společně s dětmi sestavili jednoduchou přírodní pomůcku, tzv. Pat-Mat-Hut, která se posléze stala součástí tamější mateřské školy. Ve všech případech děti nejprve okukovaly celý proces příprav a poté se spontánně zapojily do sestavování s dospělými stážisty, přičemž nenásilně docházelo k množství vzájemných momentů spolupráce a komunikace, nežádka veselých a oboustranně podnětných.

Organizace a účast na stážích

Podmínkou účasti zahraniční stáže byl podpis Smlouvy o vzdělávání se zaměstnavatelem účastníků, který tak vyjádřil souhlas s dalším vzděláváním svých pedagogických nebo vedoucích pracovníků. Podmínkou úspěšnosti bylo absolvování stáže, odevzdání Cestovní zprávy, jejíž součástí byla hodnotící Závěrečná zpráva ze stáže. Většina účastníků doplnila Závěrečnou zprávu fotodokumentací. S odstupem (tam, kde to bylo možné) jsme účastníky požádali o vyplnění Evaluačního dotazníku, kterým jsme sledovali dopad projektových aktivit z dlouhodobějšího časového odstupu. Účastníci měli povinnost seznámit s průběhem a výsledky své stáže kolegy ze svého zařízení. Způsob seznámení (referát na poradě, PPT prezentace apod.) dokumentovali účastníci v Evaluačním dotazníku nebo v Závěrečné zprávě. Oba dokumenty tak měl k dispozici i zaměstnavatel účastníků a mohl vyhodnotit přínos vzdělávání svých pedagogů a vedoucích pracovníků pro vlastní organizaci.

KA1 - Stáže v zahraničních lesních mateřských školách probíhala v období 07/2014 až 09/2015. Následující tabulka uvádí jednotlivé zahraniční partnery, ve kterých stáže probíhaly, dále období a celkový počet účastníků projektu, kteří zařízení navštívili.

Místo	Termíny	Počet účastníků celkem
<i>Velká Británie</i>		
My Little Explorers, 2 Standon, Winchester SO21 2JH, kontaktní osoba: paní Sam Victoria; www.mylittleexplorers.co.uk	07/2014, 07/2015	6
Tree Tots Woodland Playgroup, Park Barn, Fisherwick Wood Lane, WS13 8QF Whittington, West Midlands, kontaktní osoby: paní Caroline Allen, paní Jitka Nešporová; www.earthlifecompany.com	07/2014	2
Boldon Children Centre & Nursery School – Outdoor Nursery, Reginald St Boldon Colliery Tyne and Wear NE35 9D, kontaktní osoba: paní Sue Stokoe; www.boldonnurseryschool.co.uk	07/2014	2
Auchlone Nature Kindergarten, Mindstretchers Ltd, The Old School, Fowlis Wester, Crieff, kontaktní osoby: paní Claire Warden, sl. Daniele Ramsay; www.mindstretchers.co.uk	07/2015	4
The Secret Garden Outdoor Nursery, Room 7, 69-73 Crossgate, Cupar, Fife KY15 5AS, kontaktní osoby: paní Cathy Bache a paní Orla Beaton	09/2015	3
Camphill School Aberdeen, Murtle Estate, Aberdeen, Bielside, Aberdeen, AB15 9EP, kontaktní osoba: paní Betty Porter	09/2015	3
Moray Steiner School, Drumduan House, Clovenside Rd., Forres IV36 2RD Moray, kontaktní osoba: Krzysztof Zajackowski; www.drumduan.org	09/2015	3
<i>Norsko</i>		
Villvettene Friluftsbarnhage, Fitjar, Hystadvegen 91, 5416 Stord, kontaktní osoby: paní Kari Aas, paní Mari- tha Berger Nylund, paní Tove Aas; www.villvettene.no	08/2014, 08/2015	17
Åsane Gårds –og Friluftsbarnhage Bergen a Våganeset barnhage Krabben, Hjortlandsvegen 61, 5135 Flaktveit, kontaktní osoba: pan Henrik Helleik; www.gaardsbarnehagen.no	08/2014	4
KIDSA Ladegården Barnehage, Hans Hauges Gate 3, Bergen, kontaktní osoba: paní Elin Vik; www.kidsabarnehager.no	08/2014	4
Birkebeieren Friluftsbarnhage, Sjøseterveien 29, 2618 Lillehammer, kontaktní osoba: paní Line Elisabeth Dalseng-Hansen; www.bbfb.no	08/2014	1
Hval Gård og Vepsebolet Barnehage, 1394 Nesbru, Oslo, kontaktní osoba: pan Anders Farstad; nb-no.facebook.com/pages/Hval-gård-og-Vepsebolet-barnehage	08/2014, 08/2015	14

Místo	Termíny	Počet účastníků celkem
<i>Německo</i>		
Waldkindergarten Dresden-Klotzsche – VSP, VSP – Geschäftsstelle, Schäferstraße 44, 01067 Dresden, kontaktní osoby: paní Sabine Pinkert a paní Henriette Jacobs; www.vsp-dresden.org	10/2014-12/2014, 03/2015-05/2015, 09/2015	40
<i>Španělsko</i>		
Grupo de Juego en la Naturaleza Saltamontes, Collado Mediano, Sierra de Guadarrama, Provincia Madrid, kontaktní osoba paní Katia Hueso; grupojuegonaturalezasaltamontes.blogspot.com.es	09/2015	5
La Yurta, el Boalo, Sierra de Guadarrama, Provincia Madrid, kontaktní osoba Katia Hueso; espaciodejuegoalire.blogspot.com	09/2015	5

Vyhodnocení a zpětná vazba od účastníků

Výstupem KA1 – Stáže v zahraničních lesních mateřských školách byla úspěšná účast osob z cílové skupiny. Výstupy byly navázané na monitorovací indikátory (MI) 07.41.10 Počet podpořených osob – klienti služeb a 07.46.00 Počet úspěšně podpořených osob. Plánovaný počet podpořených osob (35) byl překročen (67). Přehlednou tabulku podílu jednotlivých KA na plnění MI uvádíme v kapitole 5 Závěrečné shrnutí.

V dalším textu shrnujeme nejdůležitější postřehy, zkušenosti a podněty účastníků KA tak, jak jej zapsali ve svých Závěrečných zprávách a Evaluačních dotaznících. Přímé citace uvádíme kurzívou.

Norsko 2014

Zahraniční stáže v Norsku absolvovaly v roce 2014 čtyři účastnice. Navštívily několik lesních mateřských škol a výrazný dojem v nich zanechala poloha první školky – u moře, jak popisuje Lucie: „*Norsko je o úplně jiných možnostech – mají moře a tak téměř každá lesní školka, kterou jsme navštívili, má vlastní loď a tak s dětmi často rybaří. Děti se stejně jako třeba jezdit na kole učí jezdit na lodi. Fantazie!*“, ale i akt, že do mateřských škol jsou zapisovány již hodně malé děti ve věku sedmi měsíců: „*Obdivuji, že pracují už s dětmi mladšími jednoho roku*“ (Lucie). Účastníci křivotali, že s dětmi v norské školce hodně cestují (MŠ disponuje vlastním minibusem), poněkud se pozastavovali na používání plastových hraček a velmi se jim líbil fakt, že ve školkách v Norsku pracují i muži. „*V každé školce jsme našli alespoň jednoho učitele – muže. Tak to by bylo dobré i v českých školkách...*“ (Jaromíra).

V akčním plánu se pak objevily nápady využít pro další činnost s dětmi ve vlastní školce v ČR blízkou řeku pro plavení na kajacích, kánoích nebo raftech, dále najít nového kolegu-muže do svého kolektivu a současně si účastníci uvědomovali, že lesní MŠ lze zřídít v podstatě na jakémkoliv místě a vše závisí pouze na tvůrčím přístupu a odhodlání vedoucích pracovníků a pedagogů.

Výše zmíněného by účastníci chtěli dosáhnout např. tím, že promluví se zřizovatelem a s kolegy v týmu – ať už v případě vodáckých aktivit, jak se zmiňuje Lucie: „*Společně se zřizovatelem zkusíme vymyslet, z čeho náradí nakoupit nebo zkusím zapojit rodiče. Příští léto začneme s vodáckým výcvikem dětí.*“

Účastníci také zmínili, že by si rádi rozšířili své vzdělání – ať už specializačním studiem na VŠ a/nebo s tematikou EVVO. Ocenili navázání a prohloubení kontaktů a předpokládají další spolupráci v budoucnu na opakovaných stážích a výměnných pobytech. V neposlední řadě kladně hodnotili výběr účastníků, který tak dílem přispěl k úspěchu stáže.

Velká Británie 2014

Stáž ve Velké Británii se účastnily zaměstnanci lesní mateřské školy, která je v ČR zapsána v rejstříku škol (ZŠ a MŠ Jurta). Michaela podotýká: „Každá školka pracuje s možnostmi, kterými disponuje.“ Lucie ocenila konstrukce zákoutí z vrbového proutí postavené zaměstnanci na zahradě školky, která se nachází v husté zástavbě chudé čtvrtě Boldon poblíž Newcastle: „Zaujaly mě stavby z vrbičkového proutí, máme ve školce také vrbičkový tunel, ale to, co jsem viděla v Boldnon Nursery, byla nádhera.“ Michaela zmiňuje: „Aha – zážitek? Asi to, že to děláme dobře.“

Dále účastníci poukazovali na skutečnost, že ve Velké Británii do školek nastupují děti ve velmi útlém věku a v Boldon Nursery se s nimi snaží ihned pracovat v přírodě. Účastnice si naplánovaly založení vrbičkové zahrady, prohloubení kontaktu, sdílení a spolupráce s kolegy z Velké Británie na různých akcích a aktivitách, nabídly jim výměnný pobyt či exkurzi ve vlastním zařízení.

Německo 2014

Stáží v lesní mateřské škole v Německu v rozsahu dva až deset dnů v roce 2014 absolvovalo dvanáct účastníků, z toho polovina z běžných mateřských škol. Nejsilnějšími prvními dojmy pro účastníky stáží byly: příchod do školky (pedagogové převzou děti od rodičů na parkovišti na okraji lesa, odkud pak děti putují procházkou k příležitostnému zázemí, které tvoří maringotka s celtou, pod kterou děti odpoledne odpočívají), dále osobnostní charakteristiky a přístup pedagogů („příjemné a milé, vždy klidné učitelky“) a činnost školky venku bez ohledu na počasí („pčasí není překážkou – vyjma toho, kdy je vyhlášováno nebezpečí víchřic apod.“). Objevily se potřeby inovací, motivace, nápadů a impulsů: zařazení „her venku“ (7x). Lenka s kolegyní Petrou např. uvádí: „Některé aktivity, které jsem během stáže postřehla, bych zavedla i v naší MŠ; víc aktivit venku – je vidět, že to jde a pochopila jsem, že je dobré využít každého kusu přírody nebo zahrady. Myslím, že také můžeme dělat věci, co dělají děti v lesní školce.“ Účastníci uváděli také jak konkrétně k zavedení změn přistoupit: studiem EVVO, zapojením rodičů a zřizovatelů, rozvíjením spolupráce s kolegy v Německu nebo úpravou či změnou školní zahrady. Veronika např. má v plánu založit třídu se zaměřením na EVVO.

Německo 2015

V období od ledna 2015 do konce září 2015 odjelo do Německa na stáže 27 účastníků. Největší zastoupení měly běžné mateřské školy o kapacitě 3–6 tříd, školy se dvěma třídami byly zastoupeny 6x a školy s jednou třídou 4x. Důvodem vyšší účasti z větších organizací je fakt, že tyto snáze uvolní své kolegy, neboť mohou snadněji zajistit jejich zástupnost na pracovišti.

Všichni účastníci měli zázemí v běžných mateřských školách. Většina termínů stáží byla v zimě, zjara a na podzim. Pravděpodobně z těchto důvodů se nejvíce postřehů týkalo počasí: celkem třináctkrát účastníci komentovali skutečnost, že děti jsou a mohou být venku opravdu za každého počasí. Simona to popsala takto: „Aha-zážitky pro mě byly skoro všechny: samotný princip této lesní školky – celý den venku v lese, docházka do školky, jídlo venku, spaní venku.“

Některé účastníky překvapila zásadní odlišnost německého zařízení a to, že školka se skutečně nachází v lese (jako první dojem 11x). Účastníci obdivovali způsob předávání/přebírání dětí od rodičů – na okraji lesa čeká každé ráno zaměstnanec školky asi 15 minut a během této doby všichni rodiče přivedou nebo přivezou své ratolety na celodenní lesní pobyt. Učitelé pak s dětmi putují k zázemí-maringotce, která stojí uprostřed lesa. Štěpánka to shrnula takto: „Překvapilo mě celé uspořádání drážďanské lesní mateřské školky: ranní setkávání, putování lesem na lesní stanoviště, celodenní pobyt venku, spaní venku. Na druhou stranu ohromná pohoda, klid, moc hezká práce s dětmi, celodenní pobyt venku.“

Účastníci si odnesli množství nápadů na hry s dětmi venku – zmínka o inspiraci se objevila celkem 20x. Účastníci zjistili, že ke vzdělávání lze využít mnoho přírodních zdrojů (5x) a že přenést aktivity ven je možné a vhodné (5x). Lucie to popisuje takto: „Nápady z lesní MŠ si převedu a zkusím s dětmi pracovat“

vat venku a budu usilovat o delší trávení času venku a využívat možnosti převést hry a aktivity ven.“ Pro dvě účastnice byla inspirací venkovní dílnička a práce dětí s reálným náradím a nástroji. Stejný počet akcentoval potřebu učitelů-mužů v předškolním vzdělávání.

Téměř všichni účastníci uvažují o převedení některých aktivit ven mimo třídu (21x). Někteří ovšem podotýkají, že je k tomu třeba přesvědčit zřizovatele i rodiče – poslední uvedené zejména kvůli potřebě změny ve způsobu oblékání a obutí dětí (10x), a dále kolegyně – kvůli spolupráci a pochopení problematiky. Kromě toho by bylo potřeba změnit venkovní zázemí či využít veřejně přístupných přírodních zdrojů jako jsou lesy, parky, sady, louky a podobně (11x). Objevila se i odhodlání ke konkrétním změnám – vytvoření eko-třídy, založení lesní mateřské školy, zavedení lanových aktivit a změna způsobu stravování směrem ke zdravějšímu, jednoduššímu a chutnějšímu. Jarmila k tomu shrnuje: „Ve spolupráce se zaměstnanci školního stravování musíme podporovat zvyšování kvality a bezpečnosti života dětí v MŠ (zdravý životní styl, zdravé stravování, bezpečné cesty do školky, podnětné přírodní prostředí na školní zahradě, vzdělávání v oblastech ochrany zdraví, života, majetku, přírody, bezpečného chování při mimořádných událostech včetně přírodních katastrof apod. Musíme se naučit vybírat výrobky, které mají negativní dopad na životní prostředí co nejnižší. To znamená, aby byly recyklovatelné, měly co nejmenší obal, byly biologicky rozložitelné, zdravotně nezávadné, aby se nevozily z velké vzdálenosti.“

Velká Británie 2015

Ze stáže ve dvou mateřských školách ve Velké Británii si absolventky odnesly zejména odlišnost prostředí těchto škol ve srovnání s běžnými MŠ v ČR a dále způsoby práce s dětmi, řízení školy a fungováním pedagogického týmu. Účastnice získaly inspiraci a značnou motivaci. Veronika popisuje své poznatky takto: „Školka My Little Explorers vedená Sam Victorií byla plná jednoduchých venkovních prvků, které si Sam spolu s kolegyněmi svépomocně vyrábějí, což bylo pro mě klíčové, protože touto cestou se chci vydat i já. Podobný ráz měla i Auchlone Nature Kindergarten, kde zázemí pro příležitostný pobyt dětí tvořil přístřešek plný didaktických pomůcek, které si také vytvářely kolegyněmi samostatně a s přispěním dětí.“

Obtížně přijatelnou skutečností, na které se shodli účastníci z ČR i zaměstnanci školek ve Velké Británii, je fakt, že děti ve Velké Británii nastupují do základní školy již ve věku čtyř let. Lucie se pozastavila i nad rozdílem ve stravování v obou školkách: „Na rozdíl od mých zkušeností s obědem si tady nosí každé dítě svůj oběd, a má k obědu to, co jim rodiče doma připraví, což je překvapivé. V našich podmínkách se mi to zdá nerealizovatelné vzhledem k tzv. spotřebnímu koši.“

Inspirací bylo pro účastníky velké množství aktivit, které lze s dětmi v přírodě dělat: např. tůňka v lese (Tereza) nebo vlastnoručně vyrobený domeček pro škvory, různé prolézačky a houpačky ze dřeva a zejména tzv. „blátivá kuchyně“ (angl. mud kitchen).

Sdílení mezi účastníky a opakované stáže v lesních mateřských školách podnítily účastníky v začlenění konkrétních aktivit, se kterými se seznámili v zahraničí. Šlo např. o komponování písniček na různé události a zpívání s dětmi nebo práce metodou Talking & Thinking Floorbooks, Lucie k tomu shrnuje: „Skotsko – tématické písničky k různým událostem (mytí rukou, čekání na oběd) – nedávat příkazy typu „umyjte si ruce“, ale začít zpívat písničku a děti už vědí, že si mají jít myt ruce, toto už máme vyzkoušené a osvědčilo se nám to; Skotsko mě inspirovalo také sestavováním Floorbooks – které jsme již začali také s dětmi vytvářet.“

Norsko 2015

Účastníci stáží v roce 2015 již většinou bez rozdílu absolvovali jednu nebo více aktivit projektu (stáže v tuzemské lesní mateřské škole a/nebo rozvojový program pro pedagogy) a mohli se tudíž lépe a rychleji orientovat v prostředí v zahraničí, srovnávat a tvořit si vlastní názor a případně i akční plán pro změny ve svém domovském zařízení. Většinu účastníků tvořili pedagogové a ředitelé běžných mateřských škol v ČR.

Mateřská škola Hval Gård og Vepsebolet Barnehage sídlí ve velké historické budově vybavené jako z pohádky zařízením z dávných dob, s obrovskou zahradou s množstvím různých zákoutí pro děti, lesem a mořským pobřežím. Jedna ze tříd - lesní třída (angl. outdoor group) - využívá dřevěné domky na kraji zahrady, les a moře. Pro Veroniku bylo např. obtížné akceptovat, že děti tráví většinu času mimo tuto královsky vybavenou budovu: „Návštěva této LMŠ mi připomínala letní tábor, možná se vše odvíjelo od letního provozu, ale opravdu pestré a bohaté zázemí budovy LMŠ děti ani pedagogové nevyužívali. Návštěva této LMŠ pro mě byla spíše zklamáním.“

Mateřská škola Villvettene byla pro účastníky ohromnou inspirací z hlediska polohy u moře, pobytem dětí přímo v lese a množstvím dalších aktivit, např. přípravou ryb a krabů nalovených v moři na ohni jako oběd nebo flexibilitou díky vlastnímu minibusu. Lucie popisuje zážitky takto: „Zaujalo mě vytváření příběhů a vyprávění pro děti. Líbí se mi snaha vymýšlet dětem pohádkové prostředí, vymýšlení pohádkových postav, kterým děti opravdu věří (např. trollové pod mostem), ke kterým dotvářejí i různé aktivity, aby to bylo uvěřitelné a děti opravdu věřily, že pohádkové bytosti existují.“

V obou případech byl pro účastníky inspirací oběd v přírodě: Lucie popisuje: „Zde jsem se inspirovala obědem v přírodě – nejste limitováni časem, nemusíte nikam spěchat a děti si to užijí, protože mohou pomáhat při vaření.“ Účastníci také ocenili život v souladu s přírodou, využívání jednoduchých a nenáročných prvků a všeho, co příroda nabízí – např. hrátky u vody (a poznání, že i zde lze nastavovat společná bezpečnostní pravidla), vytvoření lanového centra či záznam poznávacích nebo týdenních aktivit formou společné tvorby na papír přímo na zemi metodou tzv. Talking & Thinking Floorbooks, které pochází z lesní školky Auchlone ve Velké Británii (viz také výše).

Inspirace norskými školkami motivovala účastníky k realizaci divadelního koutku – Lucie připravuje s dětmi divadelní představení a chystá velký projekt „historie lesa“, což popisuje takto: „Také bych ráda zavedla právě „historii“ lesa, začít s vymýšlením příběhů bytostí, které žijí okolo nás, pro rozvoj dětské fantazie.“ Kamila získává informace a připravuje stavbu mola na řídce Ploučnici, na jejímž břehu se její mateřská škola nachází a kterou dosud nijak nevyužívali. Lucie spolu s kolegyněmi chystají na sídlištní mateřské škole stavbu pískoviště a mapují terén k pronájmu části zahrady nebo lesa. Pro Markétu a Jiřinu je velkou inspirací připravovat s dětmi oběd v terénu.

Španělsko 2015

Lucie popisuje svou zkušenost se zařízením La Yurta ve Španělsku takto: „Školka La Yurta je v provozu 1 rok, vznikla z iniciativy rodičů dělat to jinak. Zázemí mají v jurtě, okolí školky tvoří koňská farma, která slouží hipoterapii. Ve školce jsou dva učitelé pro devět dětí a je v provozu pět dnů v týdnu. Rodiče se mezi sebou domlouvají a střídají se ve vaření obědů, sestavování jídelníčku, vaří z biopotravin. Také se každý týden střídají v uklizení jurty (nanosí teplou vodu, uklidí apod.).“ Jiřina si v tomtéž zařízení všimla např. toho, že „V La Yurta měli tzv. rodičovský den. Konkrétní rodič trávil den s dětmi ve školce a předával jim zkušenosti ze své profese, seznamoval je se svým koníčkem. Dovedla bych si představit podobné dny i naší školce.“

Markéta popisuje již konkrétní implementaci zkušeností ze zahraničí a uvádí: „Některé prvky jsme s kolegyněmi již implementovaly. Jedná se především o zapojování písniček v souvislosti s konkrétním požadavkem na děti. Chtěly bychom tím dosáhnout, aby pro děti bylo plnění konkrétních požadavků příjemnější a zábavnější. Také jsme se nechaly inspirovat tím, že není třeba se nechat za každých okolností limitovat obědy v jídelně, ale je možné pořídit si základní vybavení a připravit dětem oběd v lese.“ Lucie k tomu shrnuje: „Španělsko mě inspirovalo - zapojením rodičů do aktivit školky, každý rodič ukazuje a učí děti, co umí, v čem je dobrý. Dává kus ze sebe, to mě velice zaujalo a přijde mi to jako dobrá myšlenka.“

Stáže v tuzemské lesní mateřské škole [KA2]

Stáže v tuzemské lesní mateřské škole probíhaly v Lesním klubu Jurta - Mateřská škola Jurta. Jde o první (a dosud jedinou) lesní mateřskou školu s celotýdenním provozem v Ústeckém kraji, která vychází z dánského a německého konceptu lesních mateřských škol. Základem školního vzdělávacího programu je environmentální vzdělávání, které probíhá v terénu a v reálných situacích. Školka je součástí areálu farmy obecně prospěšné společnosti JURTA a děti jsou tak její přirozenou součástí. Od 1.9.2014 provozuje také malotřídní Základní školu. Smyslem stáží bylo seznámit účastníky s praktickým fungováním lesních mateřské školy v tuzemských podmínkách a dát jim možnost nahlédnout, jak být s dětmi venku za každého počasí. Na první pohled se lesní mateřské školy liší jiným zázemím a menší skupinou dětí. Minimální zázemí slouží pouze k příležitostnému pobytu, pedagogický program probíhá většinou venku. A právě v něm spočívá odlišnost lesní MŠ: pedagogové musí být připravení, vzdělání a být v přírodě doma. Za všech okolností musí být schopni zajistit nejen program, ale i emocionální a smyslovou pohodu dětí. Lesní MŠ jsou vždy v blízkosti lesa, často také pečují o svou zahradu nebo malou farmu. Jasnou výhodou je malá skupina dětí doprovázená více pedagogy – je tak větší prostor pro individuální přístup a přehlednější vztahy mezi dětmi. Dalším kladem je dostatek příležitostí k volnému pohybu, což je základní vývojová potřeba předškolních dětí. Lesní MŠ podporují sociální kompetence díky hlubším vztahům v menší skupině. Děti se učí venku, v opravdovém světě, který poznávají přímo, ne zprostředkovaně z obrázků nebo hraček.

Organizace a účast na stážích

Před nástupem na stáž byla pro každého účastníka uzavřena Smlouva o vzdělávání s jeho zaměstnavatelem, který tak vyjádřil souhlas s dalším vzděláváním svých pedagogických nebo vedoucích pracovníků. Podobně jako v případě zahraničních stáží bylo podmínkou úspěšného absolvování stáže zpracování a odevzdání Závěrečné zprávy ze stáže. Účastníci doplňovali Závěrečnou zprávu fotodokumentací a s odstupem jsme účastníky požádali o vyplnění Evaluačního dotazníku, kterým jsme sledovali dopad této aktivity na profesní rozvoj účastníků z dlouhodobějšího časového odstupu. Účastníci měli povinnost seznámit s průběhem a výsledky své stáže kolegy ze svého zařízení, o způsob seznámení dokumentovali účastníci v Evaluačním dotazníku nebo v Závěrečné zprávě. Oba dokumenty tak měl k dispozici i zaměstnavatel účastníků a mohl vyhodnotit přínos vzdělávání svých pedagogů a vedoucích pracovníků pro vlastní organizaci.

KA2 – Stáže v lesní mateřské škole v ČR probíhala v období 09/2014 až 09/2015.

Vyhodnocení a zpětná vazba od účastníků

Výstupem KA2 – Stáže v tuzemské lesní mateřské škole byla úspěšná účast osob z cílové skupiny. Výstupy byly navázané na monitorovací indikátory (MI) 07.41.10 Počet podpořených osob – klienti služeb a 07.46.00 Počet úspěšně podpořených osob. Přehlednou tabulku podílu jednotlivých KA na plnění MI uvádíme v kapitole 5 Závěrečné shrnutí.

V dalším textu shrnujeme nejdůležitější postřehy, zkušenosti a podněty účastníků KA tak, jak je zaznamenali ve svých Závěrečných zprávách a Evaluačních dotaznících. Přímé citace uvádíme kurzívou. Vycházíme přitom z hodnocení v návaznosti na strukturu Závěrečné zprávy a Evaluačního dotazníku tak, jak je uvádíme v kapitole 2 Formy a metody hodnocení.

Pracovní zázemí a prostředí, ze kterého absolventi pocházeli, důvody a cíle jejich účasti

Účastníci a zároveň absolventi tuzemských stáží pocházeli z velké části ze státních mateřských škol s kapacitou 1–2 třídy (8 účastníků), s kapacitou 3–6 tříd (26 účastníků) a s kapacitou větší, než 6 tříd (2 účastníci).

Alena např. uvádí: „K návštěvě lesní MŠ mne vedla touha poznat, jak děti pracují a vzdělávají se v přírodních podmínkách bez ohledu na počasí a v čem bychom se mohli inspirovat pro prodloužení doby pobytu dětí venku u nás za předpokladu příznivější kvality ovzduší.“ A Monika upřesňuje: „Pracuji ve školce s environmentálním zaměřením a ekologickými přístupy jako vedoucí učitelka, jsme součástí příspěvkové organizace. Mám třicetiletou praxi ve státním školství, které za tu dobu prošlo mnoha změnami a je mi blízká filosofie lesních školek, kde mají děti možnost získávat zkušenost přímo a ne zprostředkovaně. Líbí se mi rozhlížet se s dětmi kolem sebe a vnímat nádherné přírodní prostředí.“

První dojem a zážitky

První dojem účastníků tuzemských stáží v lesní MŠ Jurta byl jednoznačně kladný, jako „vynikající“ nebo „pozitivní“ se vyjádřilo 16 účastníků. Zuzka např. uvedla: „První dojem byla klidná atmosféra v celém areálu, stmelení dětí a ticho.“ Nejsilnějším dojmem pro téměř než polovinu účastníků byl fakt, že „dětí se pohybují venku celý den bez ohledu na počasí“, takto se vyjádřilo 16 osob. Vendulka popisuje situaci takto: „Byla jsem překvapena, jak jsou děti skvěle vybavené na pobyt venku, a upřímně musím uznat, že i trochu závidím učitelkám možnost dělat s dětmi všechny aktivity venku, bez ohledu na skutečnost, že si děti ušpiní boty či oblečení.“ Yveta upřesňuje: „Je skvělé, že děti mohou pobývat celý den venku, je vidět, že to lze a jim (i nám dospělým) to prospívá.“

Karin si všimla také odlišného charakteru aktivit, které v lesní MŠ probíhají: „Líbilo se mi přirozené rozvržení venkovních aktivit s přírodním vybavením, scházení u ohně, řazení dětí – počítání, svolávání koncovkou, domlouvání dětí mezi sebou – méně konfliktů, aktivity konané venku – volnost – prostor – menší organizovanost – spokojenost, spousta nápadů, které jsem si v průběhu nafotila, možnost denního kontaktu se zvířaty (zajímavá plemena prasat a koz které jsem neznala).“

Klid a absenci hluku (narozdíl od dětských kolektivů, které jsou nucené obývat společně stále jeden a týž vnitřní prostor herny) účastníci zmiňují v deseti případech, ocenili nápaditost a provedení zázemí (15x) a samostatnost dětí a jejich volnost a svobodu při pobytu venku (9x). Někteří si všimli i toho, že děti se „učí přirozenou cestou“ či formou „prožitkového učení“, Yveta to popisuje takto: „Celá pedagogika je vlastně prožitková, a to je to, co LMŠ Jurta odlišuje od běžných škol.“ Rozdíl si účastníci všimli i u pedagogů, jak popisuje Martina: „Paní učitelky se mi také zdály klidnější, spokojené, usměvavé.“

Nápady, impulsy, inovace, konkrétní nasbírané zkušenosti

Lesní mateřská škola byla „inspirací pro pobyt s dětmi venku“ a že „lze být s dětmi venku“ pro více než polovinu účastníků (23 osob), další 3 nahlíží „přírodu jako úžasné místo pro vzdělávání“ a 3 také ocenili „prožitkovou pedagogiku“.

Návaznost bohatství smyslového poznávání a dětské spontaneity na pobyt venku v přírodě popisuje Blanka: „Zapůsobil na mě klid a celková pohoda, která nás provázela od příchodu dětí, v přístupu učitelek i v průběhu celého dne a při přesunech dětí. Odnáším si poznání, že někdy méně je více. Utvrzení v tom, jak je důležitá spontánní hra a jak málo věcí k ní děti potřebují. Jak důležité je být s dětmi, co nejvíce venku, v přírodním prostředí, které jim poskytuje úžasný prostor pro objevování, poznávání všemi smysly a fantazii rozvíjející hru.“ Její kolegyně Monika to vidí podobně: „Ve srovnání se státní školkou je pro mě lesní školka ve všem jednodušší, tolik neseplatá a neomezená předpisy, ale přesně vázaná společně nastavenými pravidly, které všichni respektují.“ A ještě dodává: „Samostatnost dětí v lesní školce je úžasná a ve vysoké míře, byla tam větší pohoda a klid.“ Veronika si odnesla zejména to, že: „Děti v lesní MŠ byly více klidné, tiché, spokojené, více zapálené pro hru. Toto bych hodnotila jako velké plus stejně jako samostatnost dětí, na kterou je zde kladen velký důraz. Jako pozitivní se mi jeví i to, že děti se opravdu všemu učí na konkrétním příkladu, všechno si sami vyzkouší, zažijí, vidí, osahají, nejde jen o „zprostředkované“ podání informací o světě, jak tomu v některých běžných MŠ bývá.“ Závěrem pak dodává: „Po promyšlení všech otázek a nasbíraných zkušeností jsem dospěla k názoru, že co se týče obsahu vzdělávání a způsobu učení se v lesních MŠ hodnotím přístup těchto MŠ velmi kladně, otázky a jisté váhání u mne ovšem zůstává v oblasti výchovy těchto dětí a jejich dalšího zapojení do běžných ZŠ.“

Cíle a změny, kterých chtějí účastníci dosáhnout

Absolvováním stáže, tedy samotným působením v místě lesní mateřské školy, vnímáním prostředí, interakcí s dětmi i učitelkami a dalším personálem si účastníci uvědomili, že by bylo vhodné zásadním způsobem změnit denní program ve svém zařízení: „zařadit více pobytu s dětmi venku, přenést aktivity ven“ jsou nejčastěji opakovaným vyjádřením účastníků – celkem se tak vyjádřilo 31 (!) z nich.

Některé účastníky stáž motivovala i k zamyšlení se nad úpravou či renovací školních zahrad, postavení skryšů pro děti nebo přístřešků. Další uvažují o začlenění EVVO do ŠVP svého zařízení a jiní si uvědomují nezbytnost úzké spolupráce s rodiči. Blanka k tomu uvádí: „Ráda bych vyzkoušela scházení dětí venku na naší zahradě. I když řadu řízených činností děláme již venku, chtěla bych častěji na ven přesunout např. i svačiny.“ Její kolegyně Monika se také rozhodla podniknout konkrétní akci: „První krok, který udělám, je, že zkusím řízenou práci přeorganizovat tak, aby probíhala venku. Ráda bych využila přirozeného zájmu dětí a také spontánnosti pro vzdělávání. Také budu potřebovat větší spolupráci s rodiči, i jejich pochopení a důvěru. Zároveň bych chtěla vyzkoušet scházení dětí venku, zpočátku při dobrém počasí. Bude nutné nastavit si společně pravidla a přistupovat k nim zodpovědně (pohyb na rozsáhlé zahradě). Pro mě to znamená změnu v přístupu k dětem ve vztahu k důvěře, že tam, kde nevidím, se nic nestane, že budou děti reálně odhadovat své síly apod.“ Také Veronika má jasno ve změně svého přístupu: „Ve své praxi se budu snažit pokud možno více s dětmi pobývat venku, neukazovat si a neučit se o zvířátkách, rostlinách, stromech apod. jen z obrázků, ale jít více k praktickým příkladům, více činností realizovat ve venkovním prostředí - např. v případě příznivého počasí i více využívat školní zahradu k realizaci didakticky zacílených činností dětí, ne jen pro pobyt venku jako takový.“

Konkrétní postupy k dosažení cílů

Účastníci nejčastěji popisovali a konkretizovali aktivity a činnosti, které zmínili v předchozích částech: 14 z nich uvedlo úpravu, vylepšování, rozšiřování zahrady či prostor, které používají k venkovním činnostem, 15x se objevila potřeba zahrnout více aktivit ven, výletů, exkurzí. Marcela popisuje konkrétní změnu ve vztahu k pobytu s dětmi venku: „První změna, které chci dosáhnout, se týká aktivit venku, dát dětem větší volnost ve venkovních aktivitách, nesvazovat je množstvím zákazů a příkazů.“ Alena se rozhodla podobně: „Za příznivých povětrnostních podmínek chci přenášet všechny činnosti do venkovního prostředí. Děti jsou v přírodním prostředí klidnější, samostatnější. Změnu bude možné uskutečnit důslednou motivací našich učitelek a oslovením rodičů ohledně vhodného vybavení dětí.“ Další účastníci formulovali své akční plány podobně, jako např. Iva: „Po ukázce na stáži určitě dám dětem víc prostoru a pokusím se jim poskytnout víc prostoru pro jejich tvořivost a volnost.“ Její kolegyně Eva plánuje následující: „Chtěla bych vyzkoušet scházení se dětí venku, v naší škole k tomu máme přizpůsobené podmínky - velkou zahradu s přístřeškem, která dětem nabízí možnost všestranného využití za každého počasí.“

Celkové hodnocení tuzemských stáží

„Výborně postavená stáž s velkým přínosem“, tak hodnotila právě absolvovanou tuzemskou stáž Marcela a podobně i většina dalších účastníků (28) stáží považovala tuto aktivitu za „výbornou“ a mnoho z nich (29) by stáž doporučila svým kolegům a kolegyním. Jako další vhodné téma, které účastníci poptávali, je problematika pedagogiky lesních mateřských škol a rozvojové aktivity pro své zaměstnance, např. motivace a týmová spolupráce.

Nejen Monika se zamýšlela nad vlastní komunikací s dětmi: „Určitě mě stáž ovlivnila tím, že jsem více začala přemýšlet o tom, jak s dětmi komunikuji a že jim stále dost pomáhám. Navedla mě i na myšlenku, zda nemáme zbytečně zahlcené prostředí a zda nezatěžujeme děti zbytečným množstvím podnětů. Utvrdila mě i v názoru, že je zapotřebí dětem poskytnout více prostoru pro volnou hru i pro řešení jejich vzájemných sporů.“

Rozvojový program Nebetus 2014/2015 (KA3)

Hlavním tématem programu byl osobnostní a sociální rozvoj vedoucích pracovníků a pedagogů mateřských škol, kteří po absolvování získali větší (sebe)jistotu při prosazování a obhajování svých představ a pracovních postupů nebo zvládání obtížných situací při komunikaci s dětmi i rodiči. V případech, kdy se programu účastnili pedagogové z jednoho regionu, bylo přidanou hodnotou programu vytvoření týmu profesionálních kolegů, kteří po ukončení programu mohou vzájemně komunikovat, sdílet odborné zkušenosti a poskytovat si vzájemnou dlouhodobou podporu.

Program vycházel z potřeby vedoucích pracovníků a pedagogů MŠ a reagoval na jejich poptávku zjišťovanou před podáním žádosti a dále v průběhu realizace pracovních setkání. V rámci programu se účastníci měli možnost vzájemně vícekrát setkat, komunikovat, společně diskutovat, sdílet dobrou praxi a hledat nejlepší řešení problémů, se kterými se běžně ve své profesionální praxi setkávají. Program kladl velký důraz na propojení a vytvoření profesních i osobních vazeb mezi zapojenými účastníky a jejich prostřednictvím i zařízeními. Kompetentní a sebevědomý „meziinstituční“ tým profesionálů - pedagogů i vedoucích pracovníků může být základem pro systémové změny a chápání problematiky předškolního vzdělávání v daném regionu.

Kromě osobnostního a sociálního rozvoje získávali účastníci nové podněty a měli možnost vytvořit si praktické postupy z oblasti EVVO a principů trvale udržitelného rozvoje, které mohli okamžitě využít v praxi při své denní práci s dětmi - v učebně a zejména venku. Účastníci získali inspiraci v prostředí lesní mateřské školy JURTA, u které je základem ŠVP právě environmentální vzdělávání probíhající v terénu a v reálných situacích. Účastníci tak měli možnost nejen vidět, jak se praxe EVVO dělá jinde, ale mohli si v rámci programu praktické postupy přímo „osahat“ a „na vlastní kůži“ zažít.

Organizace a účast na pracovních setkáních

Program proběhl v pěti blocích po 9-12 účastnících, každý blok v rozsahu 60 hodin. Před zahájením příslušného bloku byla pro každého účastníka uzavřena Smlouva o vzdělávání s jeho zaměstnavatelem, který tak vyjádřil souhlas s dalším vzděláváním svých pedagogických nebo vedoucích pracovníků. Podobně jako v případě stáží bylo podmínkou úspěšného absolvování programu jednak účast v rozsahu nejméně 75 % a dále zpracování a odevzdání Závěrečné zprávy. Účastníci doplňovali Závěrečnou zprávu fotodokumentací a s odstupem jsme účastníky požádali o vyplnění Evaluačního dotazníku, kterým jsme sledovali dopad této aktivity na profesní rozvoj účastníků z dlouhodobějšího časového odstupu. Účastníci měli povinnost seznámit s průběhem a výsledky své stáže kolegy ze svého zařízení, o způsob seznámení dokumentovali účastníci v Evaluačním dotazníku nebo v Závěrečné zprávě. Oba dokumenty tak měl k dispozici i zaměstnavatel účastníků a mohl vyhodnotit přínos vzdělávání svých pedagogů a vedoucích pracovníků pro vlastní organizaci.

KA3 – Rozvojový program pro pedagogy a vedoucí pracovníky MŠ probíhal v období 07/2014 až 06/2015 v pěti blocích, každý blok byl rozdělen do tří pracovních setkání, každé v rozsahu tří dnů. V průběhu a po ukončení programu byl účastníkům k dispozici následná podpora formou koučinku v rozsahu 5-15 hodin na účastníka. Úspěšní absolventi získali Osvědčení o absolvovaném programu.

V průběhu realizace projektu byl získal program akreditaci MŠMT pod č.j. MSMT- 955/2015-1-83 ze dne 24.2.2015.

Blok programu	Termíny konání	Počet účastníků	Počet úspěšných účastníků
Nebetus I	2.-4. 10. 2014 16.-18. 10. 2014 12.-14. 2. 2015	11	10

Nebetus II	20.-22. 11. 2014 11.-13. 12. 2014 8.-10. 1. 2015	9	9
Nebetus III	22.-24. 1. 2015 12.-14. 2. 2015 5.- 7. 3. 2015	12	12
Nebetus IV – s akreditací	5.-7. 3. 2015 19.- 21. 3. 2015 9.-11. 4. 2015	12	12
Nebetus V – s akreditací	9.-11. 4. 2015 14.- 16. 5. 2015 4.-6. 6. 2015	12	11

Popis a obsah rozvojového programu

Rozvojový program je podrobně popsán v žádosti o akreditaci programu tak, jak byla v roce 2014 předložena odboru pro DVPP MŠMT. V žádosti je formulován vzdělávací cíl, forma programu, dále podrobný přehled témat výuky a jejich anotace včetně dílčí hodinové dotace, je stanoven maximální počet účastníků, požadavky na předpokládané místo konání včetně materiálního a technického zabezpečení programu, způsob vyhodnocení programu a jmenný přehled lektorů a garanta programu s podrobnými informacemi o jejich kvalifikaci a přehled průběhu praxe, v závěru je též uveden rámcový rozpočet. K žádosti byly přiloženy další přílohy: informace o žadateli a realizátorovi programu, přehled personálního a materiálního vybavení, přehled dosavadní činnosti a reference. Byl též uveden vzor osvědčení, které bylo vydáno úspěšným účastníkům.

Vyhodnocení a zpětná vazba od účastníků

Výstupem KA3 – Rozvojový program pro pedagogy a vedoucí pracovníky Nebetus 2014/2015 byla úspěšné absolvování osobami z cílové skupiny. Výstupy byly navázány na monitorovací indikátory (MI) 07.41.10 Počet podpořených osob – klienti služeb, 07.46.00 Počet úspěšně podpořených osob a 06.43.10 Počet výstupů.

Plánovaný počet podpořených osob (50) byl překročen (56), stejně jako počet úspěšně podpořených: plán 39 (75 % z podpořených osob), program úspěšně absolvovalo 54 osob. Přehlednou tabulku podílu jednotlivých KA na plnění MI uvádíme v kapitole 5 Závěrečné shrnutí.

V dalším textu opět shrnujeme nejdůležitější postřehy, zkušenosti a podněty účastníků KA tak, jak jej zapsali ve svých Závěrečných zprávách a Evaluačních dotaznících. Přímé citace uvádíme kurzívou. Vycházíme přitom z hodnocení v návaznosti na strukturu Závěrečné zprávy a Evaluačního dotazníku tak, jak jej uvádíme v Kapitole 2 Formy a metody hodnocení.

Pracovní zázemí a prostředí, ze kterého absolventky pochází, důvody a cíle své účasti

Absolventi rozvojového programu pocházeli z velké části ze státních mateřských škol s kapacitou 1–2 třídy (13 účastníků), s kapacitou 3–6 tříd (26 účastníků) a s kapacitou větší, než 6 tříd (7 účastníků). Prvních tří bloků se účastnili také učitelky z lesní mateřské školy Jurta (která je zapsána v rejstříku škol). Jejich účast byla pro ostatní obohacením, neboť si mohli přímo ověřovat, zda-li to, co slyší a trénují s lektory v oblasti EVVO a pobytu s dětmi venku se také tak opravdu provozuje.

Struktura programu nám umožnila vyjít maximálně vstříc vzdělávacím požadavkům a potřebám účastníků. Některá skupina byla více zaměřená na osobnostní rozvoj, jinou naopak nejvíce zajímala aplikace EVVO v praxi lesních mateřských škol a získání praktických postupů pro práci s dětmi ven-

ku. S lektory jsme proto domlouvali přizpůsobení programu tak, abychom v co největší míře naplnili potřeby účastníků.

Eva např. uvádí: „*Důvodem absolvování stáží v lesních MŠ i celého projektu NEBETUS je i dokončení mého studia na PF v Ústí nad Labem. Právě zpracovávám bakalářskou práci s názvem Vytváření vztahu k přírodě u dětí předškolního věku aneb inspirace lesní školkou, ráda bych získaných zkušeností a informací využila.*“ Vlasta vystihuje častou motivaci účastníků takto: „*Přivítala jsem možnost zúčastnit se projektu Nebetus, protože mě už delší dobu zatěžuje myšlenka přílišného stereotypu v práci učitelek v naší MŠ.*“

První dojem a zážitky

Výběr, kvalita a připravenost lektorů patřily mezi nejvíce a nejlépe hodnocené (30x), dále výborné a inspirativní zázemí (28x).

Nápady, impulsy, inovace, konkrétní nasbírané zkušenosti

Praktické semináře pokryly témata, která jsou pro učitelky běžných školek nepříliš známá. V Závěrečné zprávě uvedlo 28 respondentů, že si ze semináře odnáší „*konkrétní nápady pro práci s dětmi v přírodě*“, Zdenka např. píše: „*Na kurzu mě nejvíc oslovila část s lektorkou Zuzkou, kde jsem se dozvěděla spoustu tipů a rad, jak na pobyt v přírodě s dětmi.*“ Pro Vlastu byl program obohacením v úsilí o přípravu školního vzdělávacího programu se zaměřením na EVVO: „*V současné době vytváříme v naší MŠ nový ŠVP, který bude zaměřen na přírodu, ale zde už bude dbáno na to, aby děti větší část dne trávily v přírodě,*“ a doplňuje k tomu: „*Po absolvování tohoto projektu jsem si potvrdila svůj názor, že pravidelný pobyt v přírodě může dětem dát plnohodnotnou přípravu do života, a to formou zážitkového učení. Většinu činností je možné přesunout do přírody a pro děti jsou tyto činnosti zábavnější a přínosnější, než učení ve třídě.*“ Náplň seminářů s lektorkou Mgr. Zuzanou Sýkorovou kladně hodnotilo 5 účastníků zejména, že si uvědomili „*možnosti přírody, využití jejích různých součástí ke vzdělávání a dalšímu tvoření.*“

Z oblasti osobnostního rozvoje účastníky nejvíce oslovilo téma zpětné vazby (24x) a komunikace (14x). Vlasta k tomu upřesňuje: „*Potřebovali bychom se naučit spolu lépe komunikovat a spolupracovat, vzájemně se tolerovat, ale to bude běh na dlouhou trať.*“ Nezbytnost a důraz na problematiku osobnostního rozvoje potvrdilo 15 účastníků. Zdenka dodává: „*Přínosem mi byla část, kterou lektoroval Dan, a pracovali jsme na osobnostním rozvoji.*“ Eva ve své práci dále uvádí: „*Byla jsem přichystána na úzce specializovaný kurz týkající se lesních školek. Skutečnost mě velice mile překvapila. Zaměření na získání a rozšiřování dovedností v oblasti týmové spolupráce, řešení konfliktů, motivace, komunikace apod. jsem přivítala se zájmem.*“ Účastníci velmi ocenili získání nových kontaktů, které povedou k další spolupráci, výměně informací a zkušeností, vzájemných návštěv a výměnných praxí. Téma síťování se objevilo jako pozitivní výstup 27-krát.

Pavla ve své práci uvádí: „*Plánuji, že budu s dětmi chodit více na vycházky, využijeme krásného prostředí v blízkosti naší školky a dovolím jim více svobodného pohybu. Při těchto výletech můžeme právě sbírat přírodní materiály, které pak využijeme při výtvarných pracích.*“

Lucie v Závěrečné zprávě sděluje: „*Dovednosti získané z programu aplikuji zejména ve své práci s dětmi, nabyla jsem mnoho nových zkušeností a těším se, až je prakticky využiji. Rozmýšlím se nad možností vypracovat projekt v rámci ŠVP –TVP, a zařadit celodenní pobyt dětí venku. Chtěla bych hlavně docílit změny, abychom s dětmi trávily více času v přírodě. Myslím, že je to pro děti velmi přínosné. Je zcela reálné této změny dosáhnout, záleží jen na učitelích, jakou si zvolí cestu. Tato změna se bude týkat zejména dětí, které ji zajisté přijmou velmi pozitivně.*“

Cíle a změny, kterých chtějí účastníci dosáhnout

Nejfrekventovanější změnou, pro kterou se účastníci rozhodli, bylo „*zavedení více času s dětmi venku*“ (35x). Květa upřesňuje: „*Hned po první návštěvě lesní školky jsme dopolední aktivity, které běžně provádíme ve třídě, přesunuli ven i s dopolední svačinou. Nebylo to vůbec těžké, protože jsme s kolegyněmi ze*

třídy měly možnost zúčastnit se Vašeho projektu společně, o všem si promluvit a naplánovat. “Yveta v této souvislosti uvádí: „Byli bychom rádi, kdybychom mohli s dětmi trávit mnohem více času venku, využít všech možných venkovních prostorů a užít si je. Při seminářích jsem se inspirovala, jak lze využít různých přírodních prvků ke tvorbě a přijde mi zajímavé spojit právě výlety do přírody s cílem nasbírat materiál.“ V některých případech je zavedení pobytu s dětmi venku obtížnější, jak např. zmiňuje Lucie: „Chtěla bych trávit s dětmi více času venku, bohužel jsme MŠ s malou zahradou uprostřed sídliště, ale už jsme podali návrh na vybudování pískoviště a jeho přičlenění k zahradě MŠ.“ V jiné sídlištní MŠ je situace příznivější a Lucie sděluje: „Budu se snažit více rozvíjet děti ve vztahu k přírodě a zkusím přenést více činnosti ven do přírody, třeba ranní cvičení, aktivity předškoláků.“

Potřeba zapojení kolegyně, zřizovatelů nebo rodičů se objevila 25-krát. Zapojení rodičů vidí jako klíčové např. Lucie: „Návrh na rozšíření zahrady jsme již podali, nyní musíme rodiče nadchnout pro myšlenku být s dětmi více venku, aby je vhodně oblékali. Postupně budu pobyt venku prodlužovat a zaznamenávat změny v chování dětí, čímž chci motivovat své kolegyně.“ Názor Aleny s tímto souzní: „Chtěla bych víc apelovat na rodiče dětí, aby si uvědomili, že pobývat v přírodě je zdravé. Aby připravili dětem vhodné oblečení pro případ delšího pobytu dětí venku. Učitelkám je také nutné zajistit vhodné oblečení i obuv pro tyto podmínky.“

Šest absolventů programu se zmínilo, že by k pobytu s dětmi přivítalo aktivnější využití veřejných prostranství, jako jsou parky, lesoparky, louky a další. Šest jich chce také na základě absolvování programu změnit školní zahradu a pět účastníků se chce v novém ŠVP zaměřit na tematiku EVVO. Účastníci zmiňovali i další nápady a změny, kterých chtějí dosáhnout: založit lesní mateřskou školu, změnit direktivní způsob vedení dětí, pracovat na sobě, doplnit si vzdělávání v oblasti EVVO.

Konkrétní postupy k dosažení cílů

Účastníci seminářů potvrdili, že mají v plánu změnit denní program ve školce realizací různých činností s dětmi venku (19x). Simona píše: „Jsem rozhodnutá trávit víc času venku a přenášet tam i aktivity, které bychom jinak prováděli ve třídě. Paní ředitelka je těmto aktivitám nakloněna. Teď jen zbývá přesvědčit některé rodiče, že „špinavé dítě je šťastné dítě“, jak výstižně popsala jedna z našich kolegyně na kurzu.“ Také Jiřina je konkrétní a se změnami již započala: „První věc, kterou jsme již začali v MŠ dělat – po svačině jít ven a nechat promlouvat přírodu: zavřít oči a naslouchat, pozorovat lupou brouky a květiny, ptáky ve větvích, přečíst příběh o pomoci zvířátkům, zazpívat písničku o lese, vodě a nacházet v přírodě nové zajímavé předměty a povídat si o nich.“

Změny a úpravy zahrad kolem mateřských škol, doplnění altánů a úkrytů pro děti zmiňuje v svém akčním plánu 13 účastníků, jako např. Kateřina: „Ráda bych dotáhla do konce projekt revitalizace naší zahrady – tam je to opravdu třeba změnit od základu“. Také Kamila popisuje: „Ráda bych dokončila některé další úpravy naší zahrady tak, abychom tam mohli trávit celá naše dopoledne.“

Využití výletů do lesa a na louky pro sběr různých přírodnin a jejich využití v tvorbě s dětmi je přímým výstupem „kuchařek“, které účastníci získali při praktických činnostech v rámci programu: Yveta např. popisuje svoji zkušenost takto: „Při seminářích jsem se inspirovala, jak lze využít různých přírodních prvků ke tvorbě a přijde mi zajímavé spojit právě výlety do přírody s cílem nasbírat materiál. A pak z něj ve školce tvořit – třeba si i během hezkých dnů udělat zásoby na dny, které travíme více uvnitř.“ Iveta uvádí konkrétní přínos do své praxe: „Mini zahrádky na střešních taškách nebo v různých nalezených přírodních materiálech – jednoduchý, cenově nenáročný a přitom hezký nápad, který jsme s dětmi ve školce hned vyzkoušeli. Jednu takovou minizahrádku jsme si vytvořili v blízkém okolí školky a společně se snažíme o ní starat tak, aby se rostlinkám dařilo. Při tom pozorujeme změny, které se na našem kousku přírody dějí. Mohu říct, že děti tato činnost potěšila a baví.“

Vedle zapojení poznatků z osobnostního rozvoje (8x) se objevilo i mnoho originálních nápadů: lanové aktivity, environmentálně založená třída, založení lesní mateřské školy, péče o zvířata v již vybudované

zahradě, založení zahrádky a pěstování různých druhů ovoce a zeleniny, vytvoření eko-outu v zahradě jako místo pro setkávání s rodiči. Helena např. píše: „Máme již zakoupený podstávkový úl a spoustu materiálů a věcí, chci si včelařením zabývat.“

Evaluace, mezinárodní konference a publicita [KA4]

Evaluační zpráva vznikla jako součást KA4, je jedním z produktů projektu a shrnujícím dokumentem, který mapuje průběh projektu, realizaci jednotlivých KA, naplňování cílů projektu a dosahování výsledků. Zprávu sestavil realizační tým projektu složený z manažerů projektu a lektorů. Podkladem pro evaluaci bylo množství dokumentů, které vznikaly v průběhu projektu. Šlo především o hodnotící formuláře vyplňované účastníky jednotlivých KA, závěrečné zprávy z KA, cestovní zprávy ze zahraničních stáží a fotodokumentace, kterou účastníci týmu poskytli. Členové týmu dále zpracovávali podklady pro interní databázi, která poskytl „tvrďá“ data pro evaluaci účasti v dílčích KA. Podrobnosti jsou uvedené v předchozích kapitolách.

Mezinárodní konference

Realizace mezinárodní konference proběhla v Praze 14.-16.9.2015, hlavní program byl směřován na 15.9.2015. Mezinárodní konference byla vyvrcholením projektu a účastnilo se jí množství zahraničních lektorů, proběhla v atraktivních prostorách v Praze a místo konání bylo zvoleno tak, aby bylo nejsnáze dostupné pro účastníky z mnoha koutů ČR. Konference se účastnilo přes 160 osob a vybrané prezentace jsou také součástí evaluační zprávy.

Konference byla původně plánovaná na červen 2015. V té době shodou okolností vrcholilo schvalování novely zákona č. 247/2014 Sb. o poskytování služby péče o dítě v dětské skupině. Zákon tak, jak byl schválen, fakticky likvidoval stovky zařízení, která již mnoho let pravidelně pečují o předškolní děti. Nejhlasitěji se za změnu zákona či novelu bily lesní mateřské školy. Asociace lesních mateřských škol iniciovala tři petice za záchranu lesních školek a pestrosti předškolní péče, které v krátkém čase a v období letních prázdnin podepsaly desítky tisíc osob (viz www.e-petice.cz/lesniskolky). Poslanecká sněmovna v dubnu 2015 schválila novelu č. 127/2015 Sb., v polovině května novelu schválil i Senát a 21.5. ji podepsal prezident a v platnost vstoupila 4.6.2015. Novela obsahuje zcela zásadní prvek, totiž volitelnost registrace. Každá instituce pracující s dětmi, se nyní může svobodně rozhodnout, zda chce do rejstříku vstoupit, či nikoliv. Stovky organizací, nejen lesní mateřské školy, ale také organizace pracující s dětmi ve vyloučených lokalitách, rodinná centra, skauti atp., které dohromady pracují s několika desítkami tisíc dětí, tak nemusely na podzim 2015 ukončit svou činnost.

V důsledku prodloužení realizace projektu do 30.9.2015 jsme rozhodli o přeložení konference na 14.-15.9.2015 s místem konání v Praze. Při přípravách jsme se tak vyhnuli emočně vypjaté atmosféře kolem budoucnosti lesních mateřských škol a mohli se soustředit na odbornou stránku události.

Smyslem konference bylo nejen završit projekt, ale poukázat na současné trendy ve vzdělávání v kontaktu s přírodou tak, jak jej mohli účastníci projektových aktivit v jeho průběhu poznat. Na konkrétních případových studiích z řady států Evropy i ČR jsme chtěli jednak přinést pestrý přehled příkladů dobré praxe a dále podnítit odbornou diskusi na téma přírody jako nedílné součásti vzdělávacího kurikula. To se nám podařilo z velké části. Konference přilákala přes 160 účastníků, kteří si vyslechli příspěvky k předškolnímu vzdělávání v přírodě z ČR, Velké Británie, Norska, Španělska a Německa. Dopoledne vyvrcholilo panelovou diskusí, ze které se bohužel hlavní zainteresovaní a odpovědní aktéři – úředníci a ministryně MŠMT – omluvili. Odpolední blok konference byl věnován výtečným příkladům lesních, mateřských, základních a středních škol, pro které je příroda neoddelitelnou součástí vzdělávacího, výchovného a poznávacího procesu.

Seznam hostů a přednášejících konference a jejich kmenových organizací

Zahájení a úvodní slovo: Zástupci MŠMT ČR – nedorazili; PhDr. Tereza Valkounová, Ph.D., Asociace lesních mateřských škol, www.lesnims.cz

Akademický blok: Proč je kontakt s přírodou ve vzdělání nepostradatelný a proč by měl být součástí vzdělávacího kurikula, Doc. PhDr. Eva Opravilová, CSc., PedF UK, Mgr. Petr Daniš, Tereza, z. s. www.terezanet.cz

Odborná panelová diskuse: Experti z MŠMT ČR, PedF UK, ALMŠ, NNO a ze zahraničí

Příklady dobré praxe z Evropy v předškolním vzdělávání: Anders Farstad, Hval gård barnehage (Norsko; nb-no.facebook.com/pages/Hval-gård-og-Vepsebolet-barnehage a www.meninchildcare.no); Kari a Tove Aas, Villvettene Friluftsbarnhage (Norsko, www.villvettene.no), Sam Victoria, My Little Explorers (Velká Británie; www.mylittleexplorers.co.uk); Sabine Pinkert a Henriette Jacobs, Waldkindergarten Dresden (Německo, www.vsp-dresden.org); Katia Hueso, Grupo de Juego en la Naturaleza Saltamontes (Španělsko, grupojuego-naturalezasaltamontes.blogspot.com.es);

Přírodní základní a střední školy v ČR a v Evropě: Hanna Klämbt, Patricia Stahl Natur- und Umweltschule Dresden (Německo, www.nus-dresden.de); Mgr. František Tichý, Gymnázium Přírodní škola, o. p. s. (ČR, www.prirodniskola.cz).

Publicita projektu

Informační aktivity o projektu se týkaly všech KA a v tomto odstavci je pouze shrnujeme. K projektu byly vytvořeny specifické webové stránky (www.jurta.cz/o-nas/projekty a www.jurta.cz/vzdelavani/), kde jsme publikovali jednak základní informace o projektu a dále aktuální informace k projektovým aktivitám a dění. Dále jsme informovali prostřednictvím Facebooku (www.facebook.com/obcanskesdruzenijurta), který fungoval jako podpůrný nástroj pro komunikaci s a mezi účastníky projektových aktivit k získávání zkušeností, síťování, užší spolupráci a výměně informací a zkušeností.

Zapojení účastníků do projektu jsme propagovali cílenou rozesílkou graficky atraktivně zpracovaných materiálů (emailová kampaň i tištěná varianta) a inzercí v odborných časopisech (např. Poradce ředitelky MŠ, Informatorium pro ředitele MŠ) a zejména na školských portálech jednotlivých krajů. Tuzemské stáže jsme propagovali dvěma cílenými rozesílkami v létě 2014 a na jaře 2015 (každá přes 3350 příjemců), Rozvojový program nejprve cílenou rozesílkou a telefonickou kampaní v Ústeckém kraji (podzim 2014) a na jaře 2015 také cílenou rozesílkou podobně, jako tuzemské stáže. Publicitu rozvojového programu jsme doplnili formou tematického článku (Informatorium pro ředitele MŠ) a placenou inzercí (Poradce ředitelky MŠ, Informatorium pro ředitele MŠ). Mezinárodní konferenci jsme také podpořili cílenou rozesílkou a placenou inzercí v týdeníku Respekt.

Významný efekt přinášela pasivní publicita prostřednictvím ústního doporučení, neboť do dalších seminářů se hlásily kolegyně na základě konzultací s úspěšnými absolventy kurzů, byť v řadě případů šlo často o absolvování pouze prvního pracovního setkání.

Informaci o projektu přinesly také Český rozhlas a ČT2 v souvislosti s návštěvou první dámy v lesní mateřské škole Jurta 3.2.2015, Deník.cz referoval pouze stručnou informaci „11:55 První dáma má za sebou návštěvu Lesní školky Jurta v děčínských Nebočadech. Uvítala ji tu ředitelka Petra Tanglová v zelené sukni. „Vypadáte jako z pohádky, můžu na vás oči nechat,“ řekla ředitelce Ivana Zemanová. Posléze si prohlédla celou lesní školku, dokonce se napila čaje, který tu děti varily na venkovním ohništi. Od dětí dostala také vlastnoručně vyrobené dárky. Sama jim dala náradí. První dáma také pochválila čisté zázemí školky. „Jsem tím příjemně překvapena,“ řekla.“

4 Hodnocení plnění cílů

V projektové žádosti byl naplánován produktový výstup „Stáže pro CS v zahraničí a v tuzemsku“. Tento produkt byl naplněn, ale dle platné Metodiky monitorovacích indikátorů nesplňuje kritéria produktu. Proto byl jako produkt nahrazen výstupem „Evaluační zpráva“, který byl rovněž plánovaným výstupem KA a kritéria produktu naplňuje. MI 06.43.10 Počet nově vytvořených/inovovaných produktů byl v plánované hodnotě 2 naplněn – Evaluační zprávou (tato) a akreditovaným Rozvojovým programem pro pedagogy a vedoucí pracovníky MŠ.

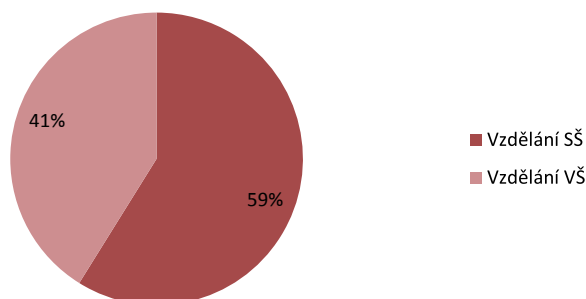
Podíl KA na plnění MI 07.41.10 a 07.46.00

Monitorovací indikátor	Plán	Plnění celkem	Z toho		
			KA1	KA2	KA3
07.41.10 Počet podpořených osob – klienti služeb	145	158	67	36	56
07.46.00 Počet úspěšně podpořených osob	116	156			

U KA1 a KA2, tj. Stáže v zahraničí a Stáže tuzemsku byl plánovaný podíl úspěšně podpořených osob proti celkovému počtu podpořených osob 80 %, což představovalo 77 osob. V případě KA3 – Rozvojový program byl podíl 75%, což činilo 39 osob. Celkem tedy 116 osob.

Monitorovací indikátor Počet podpořených osob – klienti služeb (07.41.10) jsme dále sledovali v dělení 7.41.11 / 7.41.12 muži / ženy a podle dosaženého vzdělání 14.25. Počet podpořených osob – klienti služeb – střední ISCED 3 a 14.45. Počet podpořených osob – klienti služeb – vysokoškolské ISCED 5 a 6. Strukturu uvádíme na Obr. 1.

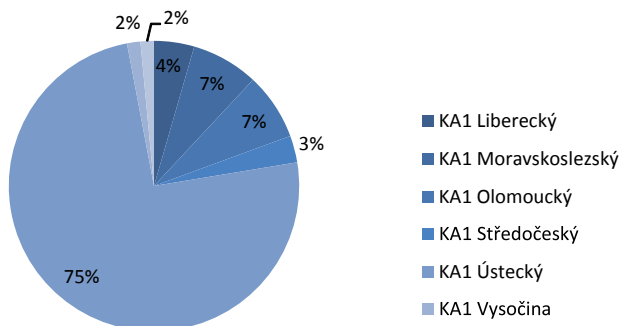
Rozdělení účastníků podle vzdělání

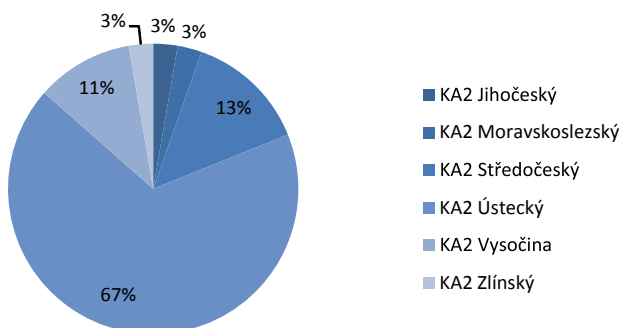
Obr. 1: Rozdělení účastníků podle vzdělání

Zastoupení účastníků z jednotlivých krajů v příslušných klíčových aktivitách znázorňuje Obr. 2.

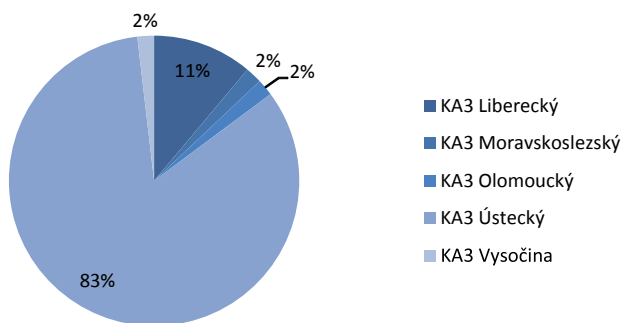
KA1 - Stáže v LMŠ v zahraničí

KA2- Stáže v LMŠ v tuzemsku

KA3- Rozvojový program Nebetus

Obr. 2: Zastoupení účastníků z jednotlivých krajů v KA

Celkový podíl účastníků z jiných krajů na KA1-KA3, než z Ústeckého tvořil jednu čtvrtinu (24 %).

5 Závěrečné shrnutí

Podkladem pro zpracování Evaluační zprávy bylo 68 Závěrečných zpráv a 44 Evaluačních dotazníků ze zahraničních stáží (KA1), dále 36 Závěrečných zpráv a stejný počet Evaluačních dotazníků ze stáží v tuzemsku (KA2) a nakonec prezenční listiny a hodnocení z KA3 – Rozvojový program. K mezinárodní konferenci se vztahovaly také prezenční listiny. Další podklady tvořily zápisy z porad realizačního týmu, publicita, monitorovací zprávy MZ1-MZ5, interní databáze a intranet realizátora, osobní postřehy a pozorování lektorů a projektových manažerů, protokol z kontroly na místě a účetní výkazy.

Práce s riziky

Při zpracování projektové žádosti jsme identifikovali rizika, která by mohla podstatným způsobem ovlivnit realizaci projektu. V průběhu realizace projektu se RT zabýval evaluační vlivu rizik, jejich včasnou identifikací a dále zjišťováním, zda nevznikají další slabá místa, která by mohla mít negativní dopad na realizaci a dosažení výsledků. Jednotlivá rizika a jejich eliminaci uvádíme dále v textu.

- 1 Nezájem cílových skupin o aktivitu projektu: v přípravné fázi všech KA jsme s tímto rizikem počítali a čelili mu důslednou a promyšlenou informační kampaní, v případě KA2 a KA3 opakovanou (viz kapitola 4)
- 2 Zajistit na informačních aktivitách projektu (např. konference) účast skutečně „motivujících“ příkladů dobré praxe (kvalitní, motivující a přesvědčiví přednášející, příklady ze zahraničí, silné osobnosti, promyšlené argumenty): motivující účastníky jsme se pokusili začlenit i do dalších KA, tj. stáží a rozvojového programu a to formou nabídky účasti pedagogům z lesní mateřské školy, která je zapsaná ve školském rejstříku. Ukázalo se, že tyto lidé byli „motorem“ jednotlivých aktivit a také posloužili jako zdroj informací k EVVO a konkrétním problémům týkajících se vzdělávání předškolních dětí v přírodě.
- 3 Nedostatečná motivovanost účastnic/ků stáží a rozvojového programu: rozvojový program jsme od začátku koncipovali jako částečně otevřený podnětům od účastníků, pravidelně jsme vyhodnocovali spokojenost účastníků s kvalitou vzdělávání a kladli jsme důraz na motivační prvky motivační, a individuální přístup. Důsledně jsme kontrolovali přípravu obsahu a programu všech KA a s účastníky (zejména pokud šlo o Rozvojový program, který byl zaměřen též na osobnostní rozvoj a měkké dovednosti) jsme komunikovali citlivě a promptně reagovali na jejich potřeby. Na základě reakcí účastníků se ukázalo, že výběr lektorů byl výborný.
- 4 Odstoupení či problémová práce se zahraničními poskytovateli stáží: před podáním žádosti jsme komunikovali s více potenciálními poskytovateli stáží v zahraničí, např. z Norska a ze Španělska. Španělský partner bohužel nedodal včas podklady pro zapojení do projektu, a proto se v projektové žádosti neobjevil. V průběhu realizace projektu jsme využili možnost prodloužení doby realizace o 3 měsíce na celkem 15 (původně jsme počítali s 15 měsíci, které však byly při podpisu smlouvy z důvodu průtahů zkráceny na 12 měsíců) a požádali jsme o změnu projektu spočívající v zapojení partnerské organizace

ze Španělska. Účastníci tak získali možnost seznámit se s problematikou předškolního vzdělávání v souladu s přírodou i v několika zařízeních u Madridu.

- 5 Nedodržení časového harmonogramu projektu: projekt byl zahájen 1.7.2014, tedy s několika měsíčním a podstatným zpožděním, oproti plánovanému termínu zahájení. Blok zahraničních stáží, který byl naplánován v první fázi realizace projektu, navíc tím pádem korespondoval s prázdninami, které byly vyhlášeny u partnerů ve Velké Británii i v Norsku (celé léto, tj. 07-08/2014). Od obou spolupracujících subjektů ve Velké Británii i v Norsku jsme získali kontakty na další 3 resp. 4 obdobná zařízení, se kterými jsme neprodleně začali komunikovat a které měly prázdniny vyhlášeny v jiných termínech. Nabídli jsme účastníkům možnost navštívit tato nová zařízení, což velmi ocenili, neboť jim přinesla především spektrum zkušeností a inspirace pro vlastní práci u svého zaměstnavatele. Další blok zahraničních stáží jsme proto také - vedle původních spolupracujících subjektů - rozšířili o návštěvu dalších zařízení. V průběhu realizace projektu jsme požádali o prodloužení a rozšíření míst pro konání stáží o další zemi (Španělsko), čemuž bylo vyhověno. V důsledku intenzivnějšího cestování byl program organizačně a časově náročnější i pro účastníky, výměnou za výrazně bohatší program a získávané zkušenosti. Počáteční obtíže se tedy za příkladné podpory řídicího orgánu podařilo překonat a navíc využít ve prospěch účastníků.
- 6 Volba nekvalitního realizačního týmu: před nástupem pracovníků jsme prováděli důkladné výběrové řízení na obsazení klíčových pozic a kladli jsme důraz na výběr kvalitních pracovníků s vysokou mírou odbornosti, přesto jsme byli nuceni několikrát změnit obsazení pozice projektového manažera.

Rizikem, které jsme při sestavování žádosti dostatečně neidentifikovali, byla jazyková bariéra. Původně jsme očekávali lepší jazykovou vybavenost jednotlivých účastníků zahraničních stáží, předpokládali jsme dobrou znalost alespoň jednoho cizího jazyka (angličtiny). Toto se nepotvrdilo ani ze strany spolupracujících zahraničních institucí a jazykovou bariéru jsme překonávali s podporou tlumočnicků a nasazením realizačního týmu projektu. Popsané nesnáze měly charakter běžných rizik, která se při realizaci projektu vyskytnou, realizátor je zvládl a tyto neměly negativní vliv na úspěšnou realizaci projektu.

Dopady projektu

Veškeré naplánované KA – jak stáže v zahraničí a tuzemsku tak rozvojový program pro pedagogy a v závěru také mezinárodní konference – se podařila úspěšně zrealizovat, naplnit a vyhodnotit jejich přínos pro účastníky. Ukázalo se, že téma EVVO a předškolního vzdělávání v kontaktu s přírodou je pro řadu pedagogů a vedoucích pracovníků MŠ zajímavé. O tom svědčí nejen „tvrdá data“ naplněných indikátorů, ale také časté reakce – ústní i písemné – účastníků aktivit po jejich skončení: „Děkuji, stáže/program byly skvělé, poučné, určitě budu čerpat nové vědomosti a zkušenosti – a kdy bude pokračování? Mohu se přihlásit na tuzemskou/zahraniční stáž, mohu absolvovat další vzdělávací semináře s tematikou přírodní pedagogiky/EVVO/denního pobytu s dětmi v přírodě?“ Lucie k tomu např. uvedla: „Zdá se mi velmi vhodná kombinace navštěvování seminářů a možnost absolvovat stáž v zahraniční lesní mateřské škole. Stáž v lesní MŠ v Německu byla naprosto vynikající zkušenost. Účast bych doporučila kolegům určitě, pokud mají chuť získat nové informace a zkušenosti a chtějí-li se přiučit a mají-li rádi pobyt v přírodě.“

Zajímavým dopadem na běžné fungování mateřských škol na Děčínsku je pokračující spolupráce mezi školkami navzájem. Proibíhají např. vzájemné inspirační návštěvy čtyř mateřských škol, jejichž pedagogové a ředitelky se účastnili projektových aktivit (společné tematické výlety, návštěvy na farmě, plá-

nování a realizace společných kulturních a vzdělávacích akcí). Prohloubila se i spolupráce s drážďanskými lesními mateřskými školkami a Přírodní a environmentální základní školou v Drážďanech. Připravují se společné aktivity (letní splutí Labe, vzájemné návštěvy) a zejména program česko-německého výměnného vzdělávání předškolních dětí a žáků prvního a druhého stupně ZŠ a MŠ Jurta.

Setkání zahraničních lektorů s odborníky z ČR přineslo zajímavý efekt ve formě realizace projektu, který časově prakticky navázal na ukončený projekt Ze školky do přírody. S podporou programu Erasmus+ spolupracují lesní mateřské školy z ČR, Norska a Velké Británie na tříletém projektu, který se zabývá využitím přírody jako efektivního vzdělávacího prostředí v předškolní výchově. Na programu jsou mj. společná pracovní setkání pedagogických týmů školek, sestavení portfolia příkladů dobré praxe a síťování. Očekáváme, že jedním z výstupů by mohl být také vznik mezinárodního fóra pedagogů působících ve vzdělávání v těsném kontaktu s přírodou (angl. Nature Pedagogy), jehož základy byly položeny právě na mezinárodní konferenci v září 2015 v Praze, která se uskutečnila v rámci realizace projektu Ze školky do přírody.

Poznámky

Evaluační zpráva

Sestavil realizační tým projektu Ze školky do přírody
– Zvyšování kompetencí pedagogů MŠ v oblasti
EVVO a udržitelného rozvoje v Ústeckém kraji,
reg. č. CZ.1.07/1.3.00/48.0103

JURTA, o.p.s. , 2015

www.jurta.cz

